

SZABADALMI TÁJÉKOZTATÁS

A szabadalmi információ fejlődése. Az utóbbi évek változásainak áttekintése

Bevezetés

Évszázadunk legjelentősebb változásait szabadalmi téren az 1978. év hozta: megjelentek az *Európai Szabadalmi Egyezmény* (European Patent Convention, EPC) és a *Szabadalmi Együtműködési Szerződés* (Patent Cooperation Treaty, PCT) alapján az első szabadalmi leírások. Hatásuk mindenütt a világon érezhető volt, de leginkább Európában, kivált Angliában, ahol egy időben jelentkezett az 1977. évi szabadalmi törvény hatásaival.

A változások már a 60-as években elkezdődtek, amikor sok országban a szabadalomengedélyezési eljárás hosszadalmassága miatt új jogszabályokat vezettek be, hogy a nagyközönség már a hivatal döntése előtt megismerhesse a találmányok leírását.

A 70-es évekre a világ sok szabadalmi hivatalában számítógépek révén tökéletesítették a közzétételt, s így a szabadalomkutatáshoz nyilvános adatbázisok álltak rendelkezésre.

A háttér

Az első ismert szabadalmi törvény 1474-ben *Velencében* született: privilégiumot kaptak az üveglé- szítók, akik később más országokban is hasonló privilégiumot szereztek. Így 1449-ben *John of Uytynam* kapott angol szabadalmat. Az első angol szabadalmi törvény pedig, amely mintául szolgált más országoknak is, 1642-ből való.

1883-ban született a *Párizsi Unió*s Egyezmény az ipari tulajdon nemzetközi védelmére. Fő célja, hogy az állampolgárokéval egyenlő jogokat adjon a külföldieknek; ma több mint nyolcvan tagja van az egyezménynek. Ez többek között arról is intézkedik, hogy a tagok kötelesek rendszeresen, hivatalos közlönyben nyilvánosságra hozni a szabadalomtulajdonosok nevét és a szabadalmazott találmány rövid leírását. Nem írja elő a szabadalmi leírás publikálását teljes terjedelemben; ezt csak egyes nemzeti jogszabályok írják elő, s néhány országban a leírások csak egyedi kérésre férhetők hozzá.

A szabadalmi irodalmat a szabadalmi leírások, a közlönyök és mutatói alkotják.

Publikálási eljárások

A korábbi gyakorlat szerint a találmányok csak a hivatali vizsgálat lefolytatása után váltak a nyilvánosság számára megismerhetővé, az elutasított szabadalmi bejelentések pedig egyáltalán nem kerültek nyilvánosságra. Néhány kisebb ország a szabadalmat vizsgálat nélkül adta meg. Például *Belgium*, amely ugyancsak *korán publikáló* ország lett, igen fontossá vált a szabadalmi vizsgálok szempontjából, mert az itt tett bejelentés jóval hamarabb vált megismerhetővé, mint ugyanannak a találmánynak más országokban tett bejelentései.

Egy új eljárást, a *halasztott vizsgálatot* először *Hollandiában* vezették be 1964-ben, majd sok más országban is. Lényege, hogy az eredeti országban tett elsőbbségi bejelentéstől számított 18 hónap után minden szabadalmi bejelentést közzétesznek a hivatal *kutatási jelentésével* együtt, amely az általa felkutatott anterioritásokra utal. A bejelentőnek meghatározott időn belül kell döntenie (az Egyesült Királyságban ez 6 hónap), hogy kéri-e a szabadalmazhatóság vizsgálatát, vagy visszavonja a bejelentést. Ha kéri a vizsgálatot, és az szabadalom engedélyezéséhez vezet, akkor másodszor is megjelentetik a találmány leírását, az esetleges módosításokkal. Az első közzétételkor a közzétételi szám mellett a leíráson "A", a második közzétételkor "B" megkülönböztető jelzést alkalmaznak.

Egyesült Királyság

A korai közzétételt és a halasztott vizsgálatot az 1977. évi törvény írja elő. A prioritási bejelentés után 12 hónapon belül kell a teljes leírást, az igénypontokat és kivonatot benyújtani, a prioritási naptól számított 18 hónapra következik az "A" leírás és a kutatási jelentés kibocsátása, végül a vizsgálati kérelem és kedvező hivatali döntés esetén a prioritási bejelentéstől számított 3 és fél évre következik a szabadalomengedélyezés és "B" leírás megjelenése.

NSZK

1968-tól háromfokozatú volt a publikálás: a prioritási bejelentés után 18 hónappal, vizsgálat nélkül jelent meg az *Offenlegungsschrift*; hét éven belül bármikor kérhették a vizsgálatot, amelynek eredményeképpen jelent meg az *Auslegeschrift* a kutatási jelentéssel együtt; végül a három hónapos felszólalási idő elteltével, engedélyezéskor a *Patentschrift* jelent meg.

1981-től az *Auslegeschrift* megszűnt, s kutatási jelentés kérhető a vizsgálat kérése előtt. A szabadalom megadása után három hónapon belül lehet felszólalni. A kisebb gépekre, kéziszerszámokra használati minta, ún. *Gebrauchsmuster* oltalom kérhető. Ezt nem vizsgálják, így a lajstromozás kb. hat héten belül megtörténik. Kivonatát megjelentetik, a teljes leírás pedig a hivataltól igényelhető.

Franciaország

A bejelentést szabadalmazhatóságra nem vizsgálják. Az 1968. évi új törvény óta követelik meg az igénypontokat, és ekkor vezették be a 18 hónap utáni közzétételt mint *première publication*. Az újdonságvizsgálatot az *Európai Szabadalmi Hivatal (EPO)* hágai részlege végzi. A *deuxième publication* a megadott szabadalom leírása, amellyel együtt a kutatási jelentést is nyilvánosságra hozzák.

Kelet-Európa

A találmányok oltalmát és a feltalálók jutalmazását az befolyásolja, hogy a legtöbb feltaláló állami alkalmazásban áll. Minden országban létezik a hagyományos szabadalmi rendszer. A *Szovjetunióban* a szerzői tanúsítványos rendszerben a feltaláló anyagi elismerése mellett az állam magára veszi a felelősséget a találmány hasznosításáért, és 15 évre kizárólagos jogot élvez. Élelmiszerekre, vegyi eljárással készült gyógyszerekre, új növényfajtákra és állatfajokra, emberi és állati gyógyászati eljárásokra csak szerzői tanúsítvány adható. A külföldiek általában szabadalmat, az állampolgárok szerzői tanúsítványt kapnak. Hasonló rendszerek vannak az *NDK-ban*, *Bulgáriában* és a *CSSZSZK-ban*. Leírásaik általában négy oldalnál rövidebbek. A 70-es években a legtöbb ország módosította a leírások címdoldalát és elfogadta a *Nemzetközi Szabadalmi Osztályozást (NSZO)*. Az *NDK-ban*, *Lengyelországban* és a *CSSZSZK-ban* a leírások 18 hónappal a prioritási bejelentés után megtekinthetők, és valamiféle használt vizsgálatot is alkalmaznak.*

* Ez a megállapítás *Magyarországra* is érvényes. — A ref.

Amerikai Egyesült Államok

Itt nincs korai közzététel, a szabadalmazhatósági vizsgálat után engedélyezik a szabadalmat, és a találmány ekkor válik hozzáférhetővé. Erre általában 3 éven belül kerül sor. A szabadalmat nem az *első bejelentő*, hanem az *első feltaláló* kapja; ezt dokumentumokkal kell bizonyítani. A maximális oltalmi idő 17 év a megadástól számítva, míg a legtöbb országban ez 20 év a bejelentéstől. 1980-ig nem volt évi illetékrendszer, így a szabadalom — ha le nem mondtak róla — a maximális időig hatályos maradt.

Japán

1970 körül a bejelentés és szabadalom megadása között több mint 5 év telt el, emiatt 1971-től kezdve közzétesznek minden vizsgálatlan bejelentést a prioritási bejelentés után 18 hónappal. A bejelentéstől számított 7 éven belül kérésre lefolytatják a vizsgálatot.

1905 óta van használatiminta-oltalom. Engedélyezési eljárása hasonlít a szabadalmakéhoz; a fő különbség az, hogy kisebb az inventív lépés megkívánt mértéke. A szabadalmi leírások általában 10 oldalnál rövidebbek. A vizsgálat nélkül közzétett leírás különlegessége, hogy az eredeti szöveg négy oldalát egyetlen nyomtatott oldalon reprodukálják, ami az elolvasást megnehezíti. A vizsgálatlan használati minta esetén csak az igénypontokat és a rajzok részleteit közlik. A vizsgálat és elfogadás után a szabadalom és a használati minta leírását is teljes egészében megjelentetik.

A világon Japánban teszik a legtöbb bejelentést, de csak kb. negyedrészüket kerül vizsgálatra. Sok ilyen bejelentést máshol triviálisnak minősítenének.

A japán leírások nem egyenként, hanem kötetbe foglalva jelennek meg négy sorozatban:

Kokai tokkyo koho (szürke fedlap) = *Szabadalmi bejelentések közlönye* (vizsgálatlan)

Tokkyo koho (fehér fedlap) = *Szabadalmi közlöny* (vizsgált szabadalmak)

Kokai jitsuyo shin'an koho (mályvaszín fedlap) = *Használati minta bejelentések közlönye* (vizsgálatlan)

Jitsuyo shin'an koho (rózsaszín fedlap) = *Használati minták közlönye* (vizsgált használati minták)

A számozás mind a négy sorozatban évenként újra kezdődik, jelezve az évet is. A jelenlegi korszak (Showa) 1926-tal kezdődött, így az 1985-nek megfelelő japán év: 60. Nagy gondossággal kell eljárni a japán leírások megnevezésekor, mert minden évben négy teljesen azonos számjelű leírás létezik; utalni kell arra, hogy a négyféle leírás közül melyikről van szó.

A bejelentés minden országban ügyiratszámot kap, amelyet a dokumentumon feltüntetnek. Japánban ez a szám hasonló a közzétételi számokhoz; ez is évenként újra kezdődő sorszám, pl. 60 – 1234.

EPC

A korábbi gyakorlattal szemben az EPC 1978. jún. 1-ji hatályba lépése óta alternatív lehetőséget kínál azoknak, akik a jelenlegi 11 szerződő ország közül több országban akarnak szabadalmat szerezni. Nem kell ugyanis országonként szabadalmi ügyvivőt keresniük és az illető ország nyelvére lefordíttatniuk bejelentésüket azoknak, akik az EPC szerinti utat választják. Az EPC értelmében egyetlen bejelentést kell tenni az EPO-nál angol, francia vagy német nyelven. Ha megadják rá a szabadalmat, az ténylegesen nemzeti szabadalomnak minősül a bejelentő által megjelölt országokban.

A hivatali eljárás hasonló az Egyesült Királyság gyakorlatához. A szabadalom megadása után megjelentetik a leírást, a kivonatot és az igénypontokat mindhárom hivatalos nyelven. Ettől kezdve már az egyes érintett nemzeti hivatalok intézik a megújítással, megszűnéssel kapcsolatos ügyeket. Ma már elérték az eredetileg felső szintnek vélt évi 30 ezer bejelentést, ám további növekedés mutatkozik. A bejelentésekben megnevezett országok száma átlag 6,5, vagyis 10 ezer európai szabadalom kb. 65 ezer egyedi szabadalommal egyenértékű.

Az EPC tervezete 1959–1962-ben készült, eredetileg a Közös Piac használatára szánták, de problémák miatt néhány évre félretették a tervet. 1969-ben a Közös Piac országai számára olyan *Közösségi Szabadalmi Egyezményre* (Community Patent Convention, CPC) született döntés, amely a szabadalmakat az *Európai Gazdasági Közösség* (European Economic Community, EEC) összes tagországára kiterjeszti. Az EPC eredménye a nemzeti szabadalmak "csokra" lett, és nem kívánt sok változtatást a nemzeti jogszabályokban; ezzel szemben a közösségi országokban érvényes *egyetlen* szabadalomról intézkedő CPC alkalmazása csak a jogszabályok lényegét érintő összehangolás árán lesz lehetséges.

EPC és "összehangolás"

Az EPC-t gyakorlatilag lemásolta az új angol jogi szabályozás, ezért ma teljesen más az angol szabadalmi törvény, mint az egykori gyarmatoké. A *skandináv országok* és *Finnország* már 1986-ban egységesítették szabadalmi jogukat, bár eddig csak *Svédország* tagja az EPC-nek.

Néhány országnak 20 évre kellett növelnie a maximális oltalmi időt, és az országos újdonság helyett a világszintű újdonság koncepcióját kellett átvenniük. Egyes országokban az *inventív lépés* fogalmát is újonnan kellett bevezetni. Az európai szabadalom élelmiszerre, vegyi termékekre és gyógyszerekre is nyújt oltalmat; ez is új volt több országban.

Mindezek változtatásokat kényszerítettek ki a szabadalomengedélyezési eljárásban; az engedélyezés utáni eljárások hasonló összehangolása egyelőre nem várható.

A számítógépek használata, az elektronikus adatok könnyű elérése lépést jelentett a széles körű összehangolás felé. Az USA és Japán szabadalmi hivatala, valamint az EPO első trilaterális konferenciáján (1983) megállapodtak a szakértők cseréjében, kooperációban az automatizálási tervek terén, a dokumentumok és adatok ingyenes cseréjében.

PCT

1978. jún. 1-jén lépett hatályba a PCT, amelyet a *Szellemi Tulajdon Világszervezete* (World Intellectual Property Organization, WIPO) gondoz. Ez lehetőséget teremt arra, hogy egy szabadalmi bejelentésre az újdonságkutatást nemzetközi szinten végezzék el, ami érvényes lesz a megadott országokban. A leírást és a kutatási jelentést a legkorábbi prioritási bejelentés után 18 hónappal közzéteszik, és a bejelentő választhat az általa megjelölt szabadalmi hatóságoknál az eljárás lefolytatását vagy a visszavonását illetően.

Az EPC-vel szemben a PCT tagsága kiterjed az egész világra, jelenleg 37 a tagok száma. Több országban létesítettek nemzetközi kutató hatóságokat, s ezek kötelesek az előírt *minimális dokumentáció* listáját tekintetbe venni. Ha a bejelentést angol, francia, német, japán vagy orosz nyelven nyújtják be, a közzététel ezen a nyelven történik, angol kivonattal és kutatási jelentéssel együtt. A más nyelven tett szabadalmi bejelentést angol fordításban teszik közzé.

A PCT alapján újdonságkutatás mellett elővizsgálatra is sor kerülhet, amit elsősorban a kevésbé felszerelt nemzeti szabadalmi hivatalok hasznosíthatnak.

Publikációk

A szabadalmi leírás

A leírás megjelenési alakját is sikerült bizonyos mértékig egységesíteni. A szabadalmazásnak a leg-

több országban számos kritériuma van (világszintű újdonság, ipari hasznosíthatóság, gyárthatóság, hasznosság és számottevő inventív lépés). A bejelentőnek olyan részletességgel kell leírnia találmányát, hogy azt egy hozzáértő szakember megvalósíthassa a leírás alapján. A szabadalom megvonható, ha kitűnik, hogy a találmány nincs kellően feltárva, a leírás hossza viszont nincs korlátozva.

A leírást a feltaláló közlésére alapozva általában egy hivatásos szabadalmi ügyvivő készíti el. Ez a dokumentum elsősorban jogi jellegű, csak viszonylag nemrég engedményezték a nem jogi célokra való felhasználást. Ma ezeknek a dokumentumoknak eléggé egységes belső szerkezetük van, s kevesebb bennük a jogi terminológia. Fontos elemük a címloldal, amelynek egy pillantásra fel kell fednie a találmány lényeges vonásait az olvasó előtt.

A WIPO – az ENSZ egyik szerve – egyebek között támogatja a nemzeti szabadalmi hivatalok együttműködését. Konzultációk révén, ajánlott szabványokkal számottevően tudott javítani a szabadalmi leírások megjelenési alakján, kivált a bibliográfiai adatokat illetően. Például az angol közzétételi leírás címloldalának jobb felső sarka az azonosító adatokat tartalmazza: GB betűk jelzik a közzétételi országot, egy héthegyű szám a közzétételi szám, az utána tett A betű pedig arra utal, hogy a dokumentum első közzététele.

Minden bibliográfiai adatelem azonosítására egy zárójelbe tett szám van kijelölve, az ún. *INID-kód*. A kódszámokat a *WIPO Handbook* [1] közli; ezek az idegen nyelvű dokumentumok tanulmányozásakor tesznek jó szolgálatot. Például a 31, 32 és 33 INID-kódok az elsőbbségi bejelentés ügyszámát, időpontját és származási országát jelölik. (A Párizsi Unió Egyezmény értelmében az elsőként tett bejelentés időpontját, az elsőbbségi napot lehet igényelni a szabadalmazásra kiválasztott többi országban is, ha 12 hónapon belül tesznek a találmányra szabadalmi bejelentést.)

Az 51 kódszám mellett áll a *Nemzetközi Szabadalmi Osztályozás* (NSZO = International Patent Classification, IPC) jelzet [2]. Az NSZO első kiadása 1968-ban jelent meg, 5 évenként vizsgálják felül. Szinte kizárólag ezt használják, csupán az USA és az Egyesült Királyság tartotta meg saját használatra saját nemzeti osztályozását is. A közös osztályozásnak nagy előnyei vannak, bár az alkalmazás nem eléggé egységes, így ugyanaz a találmány különböző országokban más-más osztályjelzeteket kaphat.

A leírás annak a problémának a közlésével kezdődik, amelyet a találmány megoldani kíván. A háttérinformációt a technika kifejlődésének és jelen állásának összefoglalása jelenti. Ezt követi a találmány általános leírása és a rajzokkal kísért részletes magya-

rázat, majd az "előnyös kiviteli alak" vagy a "találmány kivitelezésének legjobb módja" áll. Végül a találmány határait definiáló igénypontok (ez lényegében a leírás jogi része) következnek. Ezek számát egyes országokban korlátozzák, másutt akár hűsz is lehet, de az első a leglényegesebb igénypont.

A szabadalmi leírás tartalmát kifejező osztályozási sémák a hivatali vizsgálók igényeit elégítik ki. Az utóbbi időben ún. *információs* jelzetekkel bővítették az osztályjelzetek használatát a különösen érdekes, de a találmányi gondolaton kívül eső információk jelzésére. Például egy, a mozgássérültek kocsijaihoz kifejlesztett energiaellátási megoldás, amelynek más alkalmazásai is lehetnek, az elektromos szekcióba tartozik, de kap egy, a "mozgássérültek kocsijá"-ra utaló kiegészítő információs jelzetet is.

Az 56 kódszám a kutatási jelentést vagy az *idézett dokumentumok* jegyzékét jelzi. (Az utóbbi olyan szabadalmakat vagy publikációkat tartalmaz, amelyeket a vizsgáló a találmány tárgyával összefüggőnek tekintett.)

A hivatali közlöny és mutatói

A Párizsi Unió Egyezmény által megkövetelt egyetlen hivatalos kiadvány a közlöny, amely általában nemcsak a megadott szabadalmakról, hanem az eljárási fázisokról, sőt egyes országokban a szabadalmi bejelentésekről is hírt ad. Manapság a közlönyök általában a hivatalok számítógépének segítségével készülnek. A közlönyök névmutatóit évente kumuláltan adják ki; a betűrendezés nemzetközi egységesítése folyamatban van.

Kivonatok

Újabban a bejelentőtől megkívánják a kivonatot is, amely a leírás címloldalára kerül. A kivonatot vagy az első igénypontot a közlönyben (vagy más publikációkban) is közölni szokták az NSZO sorrendjében. A nem ismert nyelvű leírások közötti eligazodást segítik a Derwent Publications Ltd. által 1975 óta kiadott angol nyelvű kivonatokot tartalmazó *World patents abstracts* sorozatai, amelyek 10 ország anyagát ölelik fel. Hét további kiadványa pedig témacsoportok szerint közöl kivonatokot.

1977 óta a Japán Szabadalmi Hivatal kiadja a *Patent abstracts of Japan* c. folyóiratot, amely angol nyelvű kivonatokot tartalmaz a vizsgálatlan japán szabadalmi bejelentések alapján.

Mikroformák

Terjedelmi okokból sok ország kínálja leírásait mikroformában. Éveken át előnyben részesítették a 8 felvételes apertúrakártyát (8 filmfelvételt tartalmazó, gépi változtatásra alkalmas 80 oszlopos lyuk-kártya). Ma a *mikrofilmlap* lépett előtérbe, amely a terjedelmesebb leírások számára kedvezőbb. A probléma a szöveg és a rajz egyidejű szemléltetőségének megoldatlanságából adódik. Egyes országok ilyen formában kezdték meg új leírásaik kiadását (Spanyolország, Új-Zéland). A Derwent által kibocsátott negyedéves kumulatív mutatók (World Patents Index) szintén mikrofilmlapon jelennek meg.

INPADOC

A WIPO kezdeményezésére 1972-ben Bécsben az osztrák kormány által létrehozott *Nemzetközi Szabadalmi Dokumentációs Központ* (International Patent Documentation Center, INPADOC) a világ szabadalmi dokumentumait tartja nyilván. A részt vevő szabadalmi hatóságok (számuk 52) a szabadalmi dokumentumok bibliográfiai adatait rendszeresen eljuttatják a bécsi adatbázisba. A számítógépes feldolgozás eredményeként olyan mikrofilmlap-sorozatot bocsátanak ki, amelyek a szabadalmak visszakeresését dokumentumszámok, szakjelzetek (IPC), a bejelentő és a feltaláló neve szerint teszik lehetővé [3]. A szolgáltatást háromhavonként egészítik ki, és ötéves ciklusonként kumulálják. A heti megjelenésű *INPADOC Patent Gazette* csak a legújabb szabadalmi dokumentumok bibliográfiai adatait tartalmazza. Újabban bevezették a szabadalmi bejelentések jogi állapotáról szóló szolgálatot, amely arról tájékoztat, hogy a bejelentés az eljárásnak éppen melyik fázisában áll.

Számítógépes adatbázisok

Egyes információk online érhetők el az INPADOC számítógépéről. Az utolsó évtizedben a szabadalmi információ legnagyobb jelentőségű fejleménye a számítógépes hozzáférés lehetősége volt a bejelentések műszaki és jogi vonatkozásaihoz, a viszonylag olcsó terminálok és nyomtatók elterjedésével. A szabadalmi hivatalok és más szervezetek által mágnesszalagon rögzített anyagok a számítógépet működtető szervezeteknél online kutathatók. A tárolt anyag jelenti az adatbázist, amelyet a forgalmazó szervezet tesz hozzáférhetővé. A nemzeti hivatalok általában a hagyományos bibliográfiai adatokat jegyzik fel, más szervezetek kibővített címet,

kulcsszavakat, deszkriptorokat, kiegészítő szakjelzeteket is alkalmaznak. A visszakeresés utasításnyelve is sokféle lehet, ezért a keresőnek ismernie kell a tárolt anyag természetét és az adatbázisközpont utasításnyelvét. Vannak olyan adatbázisok, amelyek teljesen szabadalmi hivatkozásokból épülnek fel, és olyanok, amelyek kivonatpublikációkból származnak.

A jelenlegi adatbázisoknak gyakran figyelmen kívül hagyott hátránya, hogy a 70-es évek előtt publikált korai szabadalmi anyagok közül csak kevés érhető el online. Kivételt jelentenek például az US-szabadalmak, amelyek 1963-ig, sőt kémiai témákban 1950-ig visszamenőleg kereshetők a CLAIMS/US PATENT ABSTRACTS adatbázisban. A jelenlegi amerikai szakjelzetek szerint az amerikai szabadalmak 1978-ig kereshetők vissza az USCLASS adatbázisban.

A szabadalmi kutatások téma, név és hivatkozási szám (vagy időpont) szerint csoportosíthatók. A téma szerinti keresés célja tisztaságvizsgálat, újdonságvizsgálat vagy műszaki szintvizsgálat lehet. A hivatkozási szám alapján való keresést a bejelentési és közzétételi adatok konkordanciájának vagy a szabadalomcsaládnak a felderítésére végzik.

Téma szerint keresés

A legtöbb adatbázis kulcsszavak és/vagy szabadalmi szakjelzetek kombinációját kívánja meg a keresésben. Az adatbázisok a kulcsszavak tekintetében és a kutatás módjában különböznek. A LEXPAT az egyetlen teljes szöveget (ábrák nélkül) tartalmazó, online elérhető adatbázis, amely 1975 utáni US-szabadalmakat tartalmaz. Kulcsszavas keresésre a WPI, WPIL, CLAIMS/US PATENT ABSTRACTS, PATSEARCH, USPA/P77/P70 adatbázisok alkalmasak; a WPI és WPIL kivételével (ez a két Derwent-féle adatbázis a Derwent által kijelölt szavak vagy kifejezések használatával kereshető) a többi a címből, az igénypontokból vagy kivonatból vett szavakat használja. Az INPADOC adatbázisban való kulcsszavas keresés nehézsége az, hogy a szabadalomcímeknek csak egy része angol nyelvű, a többi más-más nyelveken kerül a bázisba. Az INPI-1 adatbázisban a keresőszavakat a francia nyelvű szabadalomcímekből vették, a soknyelvű INPI-2 adatbázisban viszont az európai szabadalmak angol, francia és német nyelvű címei alapján lehet keresni.

Több adatbázis nem szabadalmi adatokat is tartalmaz. Ilyenek pl. a CA SEARCH, PAPER CHEM, RAPRA, WORLD ALUMINIUM ABSTRACTS, WORLD TEXTILES, WORLD SURFACE COAT-

ING ABSTRACTS, COFFEELINE; ezek mind egy-egy tárgykörre korlátozódnak, ami sokszor előnyös a keresés során. A kizárólag szabadalmi adatbázisokban vagy nemzeti jelzetek, vagy az NSZO szakjelzetei szerint lehet keresni; a WPI-nek és a WPIL-nek még további osztályozási jelzetei szerepelnek a PATSEARCH, CLAIMS/US PATENT ABSTRACTS, USPA/P77/P70, USCLASS nevű adatbázisban. Az NSZO-jelzetek megtalálhatók minden, kizárólag szabadalmakat tartalmazó adatbázisban. Egyes adatbázisok érvényesítik az amerikai szakjelzeteket illetően az osztályozási rendszer változásait az adatbázis tételeiben, mások viszont nem változtatják meg az eredetileg a szabadalomnak adott szakjelzeteket. A WPI és WPIL adatbázisban az NSZO-jelzetekkel kapcsolatban az okoz gondot, hogy az alcsoportok számjegyei közül csak az első kettőt viszik be a bázisba (pl. E04B 1/342 helyett E04B 1/34-et). A kereséskor problémát okozhat a jelzetek egyéni használata is, amiért nem ajánlatos nagyon megbízni egy egyszerű, relevánsnak látszó NSZO-jelzetben. Hátrányos az is, hogy egyes hivatalok csak bizonyos szintig mennek el az osztályozásban. Abból is származhat nehézség, hogy egy hivatal a nemzeti osztályozási rendszerből automatikusan, konkordanciajegyzékkel generálja az NSZO-jelzetet.

A CA SEARCH, amely csak részben szabadalmi adatbázis, az NSZO-jelzeteket csak alosztály mélységig tartalmazza, ami kevés. Van viszont egy osztályozási rendszere a vegyületekre, továbbá minden vegyületnek nyilvántartási száma is van. Ez utóbbi használatával óvatosan kell bánni. Lehetséges például, hogy egy szinergetikus keverék egy komponensének nyilvántartási száma nincs benn a rekordban, emiatt különösen nehéz a herbicid vagy peszticid keverékek visszakeresése. Más keresési technikával dolgozik a CAS ONLINE REGISTRY FILE adatbázis, amely szerkezeti diagramokat vagy kereső fogalmakat alkalmaz.

Név szerinti keresés

Gyakran az okoz nehézséget, hogy a vállalati nevek nem egységesített alakban szerepelnek. Adatbázisonként más és más a név szerinti keresés lehetősége, ezért a név szerinti keresés előtt tanulmányozni kell az adatbázis kézikönyvét. Kétséges esetekben az EXPAND vagy a NEIGHBOUR utasítással kell élni. A WPI és WPIL a feltaláló nevét csak 1978 óta és csak ott tartalmazza, ahol a szabadalomcsalád első tagja ezt közölte. Vállalati kódokkal is igyekeznek elősegíteni a keresést, ám ezekkel óvatosan kell bánni, mert nem egyediek. Minden adatbázisban nehézséget okoz az a körülmény, hogy

a vállalati nevek gyakran csonkítottak. A keresést a rövidített alak lehetséges változataival és ezek kombinációival (logikai VAGY) kell megkísérelni. Az INPADOC bizonyos országokból egyáltalán nem veszi fel a feltaláló nevét, Angliából pedig csak 1983 óta szerepelnek a feltaláló nevei.

Hivatkozási számok vagy időpontok keresése

A bejelentési és közzétételi számokkal kapcsolatban is gondot okoz a nem egységes forma. A bejelentési sorszámot pl. az évszámtól ferde vonal választja el, de nem minden esetben; állhatnak e számok felcserélt sorrendben is.

A nemzeti bejelentési számok szerint általában nem lehet keresni azokban az adatbázisokban, amelyek szabadalomcsaládokat gyűjtenek egy-egy rekordba. A WPI, WPIL és INPI-3 nem tartalmazza a bejelentési adatokat, míg az INPADOC felveszi a bejelentési és a prioritási adatokat. A bejelentési számok szerint lehet keresni az INPI-1, INPADOC és PATSEARCH adatbázisban.

Az utóbbi tíz évben létesített adatbázisok közül több nyújt különböző, a szabadalmi bejelentésekre vonatkozó jogi információt. Ilyen adatbázist kínál az American Mead Data Corp., a West Publishing Co., a Bureau of National Affairs Inc., az EUROLEX. A bázisok általában teljes szöveget adnak; pl. a WESTLAW különböző amerikai bíróságokon tárgyalt szabadalmi ügyeket, megfelelő jogszabályszakaszokat és válogatott szabadalomjogi cikkeket tartalmaz. A LEXIS bázisba a *Patent, Trademark and Copyright Journal* és más, szabadalmi jogeseteket tárgyaló beszámolók teljes szövegét viszik be. A PATLAW (amely az *US Patents Quarterly* periodikus kiadványhoz kapcsolódik) viszont nem ad teljes szöveget: a keresést a kivonatokból, táblázatokból vagy deszkriptorokból vett kulcsszavakkal teszi lehetővé.

Az online kereséssel foglalkozó információforrások közül érdemes megemlíteni a szabadalmi adatbázisok összefoglalásait tartalmazó Online Information Centre által kiadott összeállítást [4] és a Cuadra Associates évente kétszer megjelenő kiadványát [5], valamint a 70-es évek végéről *M. E. Williams* munkáját [6]. Az egyes adatbázisok jellegzetességeit ismertető kézikönyvekkel óvatosan kell eljárni, bár igen hasznos információforrások. Az INSPEC adatbázisban például csak kb. egy százalék a szabadalmi adat, így szabadalomkutatásra aligha vehető igénybe. Fontos, hogy vegyes adatbázisoknál a szabadalmak megfelelő utasítással külön is kereshetők legyenek. (A FLUIDEX például nem tudja ezt a kiválasztást megoldani.) Hasznos áttekintés *Kulp*

[7] és Simmons [8] új keletű cikke. A *World Patent Information* egy teljes száma [9] foglalkozik az online szabadalomkutatások kérdéseivel.

Az online szabadalomkutásban gyors a fejlődés. Jelenleg az egyetlen teljes szövegű adatbázis, a LEXPAT az USA 1975 óta megjelent szabadalmait tartalmazza; a használhatósága korlátozott, mivel a rajzokat nem lehet online visszakeresni. Az irányzat valószínűleg az lesz, hogy a teljes szövegű adatbázisok egy bázisközpont számítógépén lesznek kereshetők, a rajzokat pedig helyileg hozzáférhető optikai lemezek fogják tárolni.

Várható a nemzeti szabadalmak adatbázisainak fejlesztése is. Az USA-szabadalmak után a francia szabadalmak (INPI-1) és az európai szabadalmak (INPI-2) váltak online kereshetőkké. 1985-re várják az NSZK-szabadalmak [10] és a közeljövőben az angol szabadalmak adatbázisának online elérhetőségét.

Szabadalom mint információ

A szabadalmi leírások tényleges információs felhasználására vonatkozó felmérések [11–14] azt mutatják, hogy a potenciális felhasználóknak még 10%-a sem él ezzel a lehetőséggel. Ennek okait a következőkben adták meg: a leírások stílusa; a hozzáférhetőség hiánya; az a tévhit, hogy a fontos találmányok folyóiratokból is megismerhetők stb. A felsőfokú képesítést szerző műszakiak sem a szabadalmazás szerepét nem ismerik, sem azt nem hallották, hogy a szabadalmi leírásokban megjelenő információknak kb. 90 százaléka nincs másutt leírva [15].

Azokban az iparágakban, ahol rendszeresen felhasználják a szabadalmakban rejlő információt, kedvezőek a hasznosítási tapasztalatok. A legfrissebb műszaki fejlesztési eredmények és az előzmények megismerésén túl az adatbázisokat felhasználják a szabadalomtisztaság megállapítására, a licencléhetőségek megragadására, a személyek és cégek neve szerinti figyelésre és a versenytársak kereskedelmi

tevékenységének szemmel kísérésére. A szabadalmi bejelentések statisztikai adatai gazdasági indikátorok és a műszaki fejlesztési trendek előrejelzői is lehetnek [17–19]. Végül a szabadalmaknak technikatörténeti szerepük is van [20].

Mindezeket figyelembe véve vette magára a *British Library* a felelősséget Angliában a szabadalmi publikációk tárolásáért és terjesztéséért. 1979-ben felmérte a helyzetet, s javaslatokat dolgozott ki [21]. Széles körű konzultációk alapján 1980-ban létrehozták a *Szabadalmi Információs Hálózatot*, amely a *Science Reference Library (SRL)* mellett 26 városi könyvtárat ölel fel. Közülük hetet regionális szabadalmi könyvtárak (*Provincial Patent Library*) jelöltek ki, amelyek megkapják a szabadalmi leírások válogatott sorozatát és a keresési anyagot; a többi 19-et pedig szabadalmi információs központnak (*Patent Information Centre*) minősítették, amelyek megkapják a szabadalmi kereséshez szükséges alapvető anyagokat. Ellátásukat és a személyzet kiképzését rövid tanfolyamokon az SRL vállalta. Az egyes felhasználókkal a tagkönyvtárak állnak kapcsolatban.

Az USA-ban 50-nél több állami könyvtár, Franciaországban 4 regionális központ, az NSZK-ban 14 városi Auslegestelle nyújt a fővároson kívül hozzáférést a szabadalmi dokumentumokhoz. Vidéki szabadalmi információs könyvtárak Japánban és a Szovjetunióban is működnek.

A szabadalmi információ használatának előmozdítását célozza az SRL által évi 4–5 alkalommal kiadott *PIN Bulletin*, amely aktuális szabadalmakról számol be. Az innovációra és a szabadalmakra vonatkozó érdeklődést az újságokban, folyóiratokban, a tv-ben stb. megjelenő közlemények igyekeznek felkelteni és ébren tartani. A WIPO három nemzetközi szimpóziumot (1974, 1977, 1979) szervezett a szabadalmi információ témájában. Fontos kiadványa a már említett kézikönyv [1] és a *World Patent Information* c. negyedéves folyóirat. Az EEC 17 ország szabadalmi információforrásairól részletes összeállítást adott ki [22].

Irodalom

- [1] World Intellectual Property Organization. Patent information and documentation handbook. Geneva, 1981.
- [2] World Intellectual Property Organization. International patent classification. 4th ed. Munich, Carl Heymann Verlag, 1984.
- [3] Science Reference Library. Guide to INPADOC. London, 1985.
- [4] Patents databases. London, Online Information Centre, 1983.
- [5] Directory of online databases, 6. köt. 3. sz. 1985.
- [6] WILLIAMS M. W. ed.: Computer-readable databases: a directory and data sourcebook. Washington, American Society for Information Science, 1979.
- [7] KULP, C. S.: Patent databases: a survey of what is available from DIALOG, Questel, SDC, Pergamon and INPADOC. = Database, 7. köt. 3. sz. 1984. p. 56–72.
- [8] SIMMONS, E. S.: Patent family databases. = Database, 8. köt. 1. sz. 1985. p. 49–55.

- [9] World Patent Information, 7. köt. 1–2. sz. 1985. p. 1–160.
- [10] WITTMANN, A.–SCHIKARSKI, L.: Effects of language barrier on searching free-text databases. = World Patent Information, 7. köt. 1–2. sz. 1985. p. 149.
- [11] BANK, H.: Survey of readership in public patent libraries. Luxembourg, Commission of the European Communities, 1977.
- [12] THOMSEN, E.: Parameters for the establishment or extension of regional public patent information and documentation centres. Luxembourg, Commission of the European Communities, 1981.
- [13] STEPHENSON, J.–RILEY, N. W.: The use of patent information in industry. London, British Library, 1982. (Library and Information Research Report, 4. sz.)
- [14] JALLOQ, M. C.: Use of patent literature by academics in chemistry and physics, electrical and mechanical engineering. London, British Library, 1982. (British Library Research and Development Report, 5770/5771.)
- [15] OPPENHEIM, C.: Patents information online. 5th International Online Information Meeting, 1981. p. 91–99.
- [16] BEIER, F. K.: Patents and foreign trade. = International Review of Industrial Property and Copyright Law, 15. köt. 5. sz. 1984. p. 569–587.
- [17] IVANOV, I.: Use of patents information in technology forecasts. Proceedings of a conference on the role patents information in research and development. Moscow, WIPO, 1974.
- [18] CAMPBELL, R. S.–LEVINE, L. O.: Patent analysis in tracking technology trends. = Battelle Today, 1983. 32. sz.
- [19] STEAD, H.: Indicators: statistics and patents. = Science and Public Policy (Ottawa), 1984. febr. p. 10–17.
- [20] BAKER, R. ed.: New and improved: inventors and inventions that have changed the modern world. London, Science Reference Library, 1976.
- [21] British Library. Access to patent documents and information. London, British Library Board, 1979. (British Library Consultative Papers.)
- [22] Patent information and documentation in Western Europe: an inventory of services available to the public. 2nd ed. Munich, K. G. Saur, 1981.
- /RIMMER, B. M.–GREEN, A.: Progress in documentation. Patents information. A review of recent changes. = Journal of Documentation, 41. köt. 4. sz. 1985. p. 247–266./**

(Kincses István)

A szabadalmi dokumentáció fejlődése napjainkban

Napjainkban a szabadalmakkal foglalkozók különösen jó dokumentációs gyakorlatot alakítottak ki. A nyomtatott dokumentumok szabványosítása, a kódok alkalmazása, a nemzetközi osztályozás használata egyaránt a gyors kutatást támogatja. Ezenkívül e területre jellemző még a mikroformák széles körű igénybevétele, illetve a bibliográfiai adatoknak, a jogi státusz adatainak, valamint a kivonatoknak számítógépes adatbázisokban való feltárása is.

A gyors dokumentumszolgáltatást a távközlési hálózatok használata segíti elő. A hagyományos és a nem hagyományos kutatási rendszerek fejlődésén mennek keresztül. Az osztályozás indexeléssel bővült, de a kutatás és a másolatszolgáltatás megkönnyítésére a teljes dokumentumszövegek számítógépes tárolása is napirendre került.

A szabadalmi dokumentumokat korábban csak a szabadalmakkal hivatásszerűen foglalkozók és "excentrikus"-nak tartott dokumentalisták, információs szakemberek vették kézbe, mivel az volt a közhiedelem, hogy a dokumentum stílusa homályos. A szabadalmi hivatali emberek az információs szakmában a gyarmati népség presztízsével "büszkélkedhettek".

Mára minden megváltozott: szabadalmi dokumentumok nélkül, csak folyóiratok és könyvek alapján szinte nincs is irodalomkutatás. Az új szabadalmak átnézése-értékelése rutinná vált a különféle projektek megkezdése előtt.

A dokumentumok jogi nyelvezete ugyan megmaradt, de a szabadalmi zsargon külső héjából könnyen ki lehet hámozni a lényeges műszaki információt. Ami vonakodás helyenként még tapasztalható a műszakiak körében a szabadalmi irodalomtól, az kellő meggyőzéssel általában leküzdhető [1].

A meggyőzés érdekében egyaránt tisztában kell lennünk a szabadalmi információ értékével és korlátaival. Egy néhány oldalas dokumentum nyilván nem lehet a gyártási gyakorlat kézikönyve. A szabadalmi dokumentumok többsége a szakmában jártas szakértőknek íródott, és rendszerint nem valami teljesen újra, hanem csak továbbfejlesztésre, javításra vonatkozik.

A nyugati kormányok komoly erőfeszítéseket tesznek az innováció ösztönzésére: az USA-ban az állami kutatási projektek megvalósítása közben született találmányokat igyekeznek átadni az iparvállalatoknak, az Európai Gazdasági Közösség pedig a